

Advies SARC – Vlaamse Sportraad

Arenbergstraat 9
 1000 Brussel
 Tel 02 553 06 29
sarc@vlaanderen.be
www.sarc.be

KINDERMISBRUIK IN DE SPORT

Advies van de Vlaamse Sportraad 12 juli 2011

Het rapport van 31 maart 2011 van de parlementaire onderzoekscommissie voor **de behandeling van seksueel misbruik en pedofilie binnen een gezagsrelatie**, laat er geen twijfel over bestaan: ook de sport wordt met kindermisbruik geconfronteerd.

De Vlaamse Sportraad nam het initiatief om samen met externe deskundigen de situatie in Vlaanderen door te lichten en na te gaan wie welke maatregelen moet nemen om de problematiek concreet aan te pakken. Het doel: naar het voorbeeld van Nederland, **een sociaal veilig sportklimaat** creëren. Risico's zijn nooit helemaal uit te sluiten, maar ze kunnen wel aanzienlijk worden beperkt.

Het colloquium van de Vlaamse Sportraad had plaats in Brussel, op 14 juni 2011. Dit zijn de externe deskundigen op wie een beroep werd gedaan.

- Parlementaire onderzoekscommissie
 - **Carina Van Cauter**, ondervoorzitter van de parlementaire commissie
- Nederlandse deskundige
 - **Martine Witteveen**, projectleider beleid sociaal veilige sportomgeving, NOC*NSF
- Vlaamse deskundigen
 - **Frank Hendrickx**, juridisch expert MVS/EVS-decreet
 - **Tine Vertommen**, criminoloog, Universitair Forensisch Centrum, UZA
- Vlaamse overheid
 - **Mark Van der Beken**, raadgever bij Vlaams sportminister Philippe Muyters
 - **Jord Vandenhoudt** van het departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media
- Afgevaardigden van verenigingen/organisaties
 - **Astrid De Bruycker** van Child Focus, afdeling seksuele uitbuiting
 - **Kristine De Martelaer**, voorzitter ICES - Internationaal Centrum Ethiek in de Sport
 - **Yves Vanden Auweele**, namens Panathlon Vlaanderen
 - **Bruno Vanobbergen**, Vlaams kinderrechtencommissaris

De Bloso-administratie, VTS - Vlaamse Trainersschool, VSF - Vlaamse Sportfederatie, ISB - Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid, BOIC - Belgisch Olympisch en

Interfederaal Comité, waren als waarnemers uitgenodigd. Alle gingen ze op de uitnodiging in en namen ze aan de discussies deel. Het kabinet van Vlaams welzijnsminister Jo Vandeuren moest voor dit colloquium jammer genoeg verstek laten gaan.

Op basis van het overleg en de ingewonnen informatie, bracht de Vlaamse Sportraad op 12 juli 2011 het volgende advies uit.

VASTSTELLINGEN

Uit de uiteenzettingen op het symposium en het overleg nadien kwam het volgende naar voren.

- De sport is een biotoop waarin pedofilie kan gedijen. De voorwaarden zijn aanwezig. In de eerste plaats is er de machtsfactor, macht van de trainer of leraar over de sporter. Verder verschilt de modus operandi niet van die in andere gezagsrelaties: vertrouwen winnen, afhankelijkheid scheppen, geleidelijk grenzen verleggen en uiteindelijk overschrijden.
- Kindermisbruik in de sport blijft niet beperkt tot seksueel misbruik, maar omvat elke vorm van grensoverschrijdend gedrag, alles wat aan de integriteit van de jongere raakt: discriminatie, intimidatie, pesten, racisme,
- Wie dacht dat er tegen kindermisbruik in de sport geen initiatieven bestonden, heeft het verkeerd voor. Kinderen kunnen met klachten op tal van plaatsen terecht: Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW), Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB), Child Focus, Kinderrechtencommissariaat, Kindertelefoon, Sensoa, Vlaams Forum Kindermishandeling (VFK), noem maar op. Maar daar ligt net het probleem. Er is een veelheid van initiatieven, van verschillende organisaties, echter zonder enige coördinatie en met weinig overleg. Gevolg: kinderen vinden de weg niet. *Door de bomen het bos niet zien* was een veel gebruikte uitdrukking tijdens het colloquium.
- De Panathlon-verklaring over ethiek in de jeugdsport (www.panathlonvlaanderen.be) blijkt aan de basis nog onvoldoende gekend. Bovendien zouden enkele grote sportfederaties de Verklaring nog niet hebben ondertekend.
- De Vlaamse overheid nam wel al diverse initiatieven die kindermisbruik moeten helpen voorkomen. Enkele voorbeelden.

Medisch verantwoorde sportbeoefening (MVS)

Het decreet medisch en ethisch verantwoord sporten legt sportverenigingen een aantal verplichtingen op die kindermisbruik kunnen helpen voorkomen.

- *1° de medisch verantwoorde sportbeoefening voor de sporter bewaken en waarborgen;*
- *2° de omstandigheden en toestanden die negatief inwerken op de fysieke integriteit en het psychische welzijn van de sporter daadwerkelijk voorkomen en bestrijden door doelmatige initiatieven en gepaste maatregelen;*
- *3° met de regering of een overkoepelend orgaan van sportverenigingen samenwerken aan de initiatieven en maatregelen, vermeld in punt 2;*
- *4° aan de regering de garantie verlenen dat alle maatregelen genomen worden om een medisch verantwoorde sportbeoefening te bevorderen.*

Ethisch verantwoorde sportbeoefening (EVS)

Voor het ethisch verantwoord sporten zijn er 6 thema's gekozen, met bijbehorende richtsnoeren voor de sportfederaties.

- *Rechten van het kind in de sport*
- *Inclusie*
- *Respect voor diversiteit*
- *Fair Play*
- *Fysieke en psychische integriteit van het individu*
- *Solidariteit*

Stuk voor stuk onderwerpen die kindermisbruik kunnen helpen voorkomen.

Erkenning en subsidiëring

Het decreet voor de erkenning en subsidiëring van de Vlaamse sportfederaties van 13 juli 2001 bepaalt uitdrukkelijk dat sportfederaties aan de voorwaarden van het

MVS/EVS-decreet moeten voldoen en het Internationaal Verdrag over de Rechten van het Kind moet respecteren.

Art.5, 6°. Om als Vlaamse sportfederatie erkend te worden en te blijven, moet een sportfederatie een werking, statuten en huishoudelijk reglement hebben dat of die

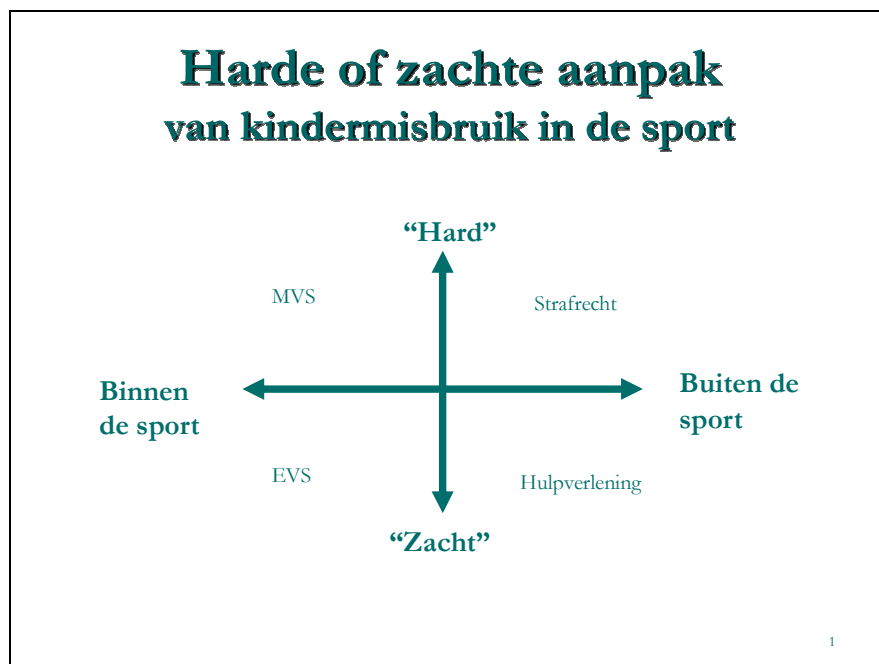
- b) in overeenstemming zijn met het decreet van 27 maart 1991 inzake de medisch verantwoorde sportbeoefening;
- d) de principes en de regels van de democratie aanvaarden en tevens het Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens en het Internationaal Verdrag betreffende de Rechten van het Kind onderschrijven.

Dat neemt niet weg dat nogal wat kritische bedenkingen mbt de huidige aanpak van kindermisbruik in de sport overeind blijven.

- Er is een gebrek aan interne kritische reflectie maar ook aan een regelmatige kritische bevraging van de sportsector door de publieke opinie.
- Er is een gebrek aan gezamenlijk optreden van de sportsector.
- Er is een gebrek aan evenwichtige communicatie zowel naar de publieke opinie als naar de sportwereld.
- Er is een gebrek aan structuren en procedures om klachten betreffende allerlei grensoverschrijdend gedrag te behandelen.
- Er is géén tekort aan principe- en intentieverklaringen: over de principes is er nagenoeg een consensus.
- Er is een schrijnend tekort aan expertise, aan kwalitatieve kennis en kwantitatieve data rond kindermisbruik in de sport.
- Er is behoefte aan kennis over oorzaken, verloop, risicofactoren en gevolgen, zodat preventiebeleid kan worden gevoed met onderzoeksdata.
- Het is hoog tijd voor actie, voor praktische interventies, zeker aan de basis.

AANPAK

- Het thema kindermisbruik in de sport moet op verschillende manieren worden benaderd, manoeuvrerend tussen sturende overheid en responsabilisering van de sportsector, tussen preventie en repressie, tussen een zachte en een harde aanpak. Het tweedimensionele model van professor Frank Hendrickx illustreert dat.

Het beleid moet uitgaan van een tweevoudige benadering.

- Variant 1: *dit willen we* (positieve boodschap) – een zachtere aanpak. Inclusie, diversiteit, fair play, engagement, pedagogische waarde van de

- sport, veiligheid en gezondheid bevorderen; te realiseren door sensibiliserende en projectmatige steun.
- Variant 2: *dit mag niet* (optreden als het moet) – een hardere aanpak. Kindermisbruik, discriminatie, racisme, misbruik, corruptie; te realiseren door tuchtrechtelijk of repressief optreden.
 - Het is essentieel dat er een preventieklimaat in de sportwereld ontstaat. De preventieve aanpak ligt hierin dat alle actoren op het sportterrein zich bewust moeten zijn van hun opdracht om voor een sociaal veilige sportomgeving te zorgen. Een open, communicatieve cultuur binnen een vereniging ondersteunt dit bewustwordingsproces. De heersende zwijgcultuur en neiging om te minimaliseren moeten worden doorbroken.
 - Er is bevoegdheidsoverschrijdende samenwerking nodig van iedereen die jongeren begeleidt (welzijn, sport, onderwijs, jeugd). Praktische belemmeringen zijn ondergeschikt aan de veiligheid van de kinderen.
 - Er zijn preventieve, curatieve en repressieve maatregelen nodig, die zowel in als buiten de sport, meervoudige actie op diverse fronten vereisen.
 - Er moet worden nagegaan welke van de 70 aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie voor de sport prioritair zijn en hoe die aanbevelingen kunnen worden gerealiseerd.

Spreekplicht

De Vlaamse Sportraad beklemtoont dat de trainer, de bestuurder en de begeleider van een sportclub een belangrijke *antennefunctie* en pedagogische verantwoordelijkheid hebben. Zij kunnen als eersten signalen opvangen én actie ondernemen. Het is nodig om hen heldere, concrete tools, kanalen en ondersteuning aan te reiken zodat zij hun functie op een correcte manier kunnen vervullen. Trainer, bestuurder en begeleider hebben ook de burgerplicht om te ageren bij vermoeden van misbruik (spreekrecht en spreekplicht versus ontkenning en schuldig verzuim).

Ruime doelgroep

De focus van de aanpak moet op het volledige sportlandschap liggen: zowel de georganiseerde (gesubsidieerde) als de niet-organiseerde sport, de fitnesscentra bijvoorbeeld. Alle initiatieven moeten duidelijk zijn voor alle actoren van de sportclubs: de sporters, trainers, bestuurders – zeker voor wie aan de basis werkt. Bij kindermisbruik binnen een gezagsrelatie is speciale aandacht nodig voor gehandicapte jongeren, die doorgaans nog veel minder weerbaar en nog meer afhankelijk zijn van hun begeleiders.

CONCRETE INVULLINGEN

Het uitgangspunt moet responsabilisering zijn van de sportsector, met een aansturende en helpende overheid, conform het MVS/EVS-decreet. De beste aanpak verzoent de vrijwillige inzet van de sector met de verwachtingen van de overheid. Louter praktische bezwaren, die er altijd zullen zijn, mogen voor de overheid geen voorwendsel zijn om niks te doen of om een gedegen aanpak op de lange baan te schuiven.

TAKEN VAN DE OVERHEID

*** Meldpunt als kerntaak**

Meldpunt kindermisbruik

De kamercommissie vraagt **geen specifiek meldpunt** voor kindermisbruik in de sport. De Vlaamse Sportraad beaamt dat. De Vlaamse Sportraad noteerde wel een veelheid van bestaande initiatieven, zoals hierboven gemeld. De eerste prioriteit voor beleidsmakers is de huidige versnippering van hulplijnen ongedaan maken, om tot 1 of 2 laagdrempelige meldpunten te komen, met een makkelijk te herkennen telefoonnummer en/of e-mailadres voor heel Vlaanderen, zodat kinderen die de moed hebben om

misbruik aan te klagen, weten waar ze terecht kunnen. Nederland kan andermaal als voorbeeld dienen. Naast een meldpunt wordt daar vooral preventief gewerkt, aan een sociaal veilige sportomgeving. Komt het toch tot enige vorm van misbruik, dan kan de jonge sporter naar een onafhankelijke instantie bellen, die hem of haar eventueel naar de juiste specialisten doorverwijst.

Het *meldpunt* moet inderdaad een *doorverwijspunt* zijn: de beller wordt doorverwezen naar de welzijnssector-hulpverlening en/of justitie-politie, die voor de opvolging zorgen. Er wordt met een *front office* en een *back office* gewerkt: de beller merkt in dat geval niet welk systeem er achter het meldpunt steekt.

- *Front office*: duidelijkheid voor de jongere, de volwassene die contact wil opnemen.
- *Back office*: experts die de sportwereld kennen moeten onmiddellijk betrokken worden bij de opvolging van een probleem binnen de sport.

Specifieke opleiding voor sportieve hulpverleners is noodzakelijk.

Erg belangrijk is het meldpunt bekendmaken bij het grote publiek. Een grote zichtbaarheid veronderstelt **doorgedreven en blijvende communicatie**.

De Nederlandse ervaring leert dat de taak van een meldpunt en de thema's die aan bod komen, geleidelijk vanzelf uitbreiden. Nederland is geëvolueerd naar een expertisecentrum waar de bredere problematiek van de jeugdsport wordt aangepakt. Een specifiek meldpunt voor de sport heeft voordelen, maar ook nadelen.

Tine Vertommen van de UZA vatte het als volgt samen.

- Pro: uitstraling, lagere drempel voor melders, afgestemd op de specifieke sportcultuur, enkel succesvol mits bekendmakingcampagne, specifieke opleiding van hulpverleners die rekening houdt met de unieke context, als onderdeel van een breder integriteitsbeleid.
- Contra: perverse effecten: onnodige stigmatisering van de sportwereld, verontrusten van ouders, kans op valse meldingen, bijdrage tot versnippering van hulpverleningskanalen, kans op verzwijging, angst voor represailles.

De Vlaamse Sportraad adviseert dat de sportsector zich aansluit bij een bestaand algemeen, laagdrempelig meldpunt.

Registratiesysteem

In afwachting dat bestaande meldpunten worden geüniformiseerd, moeten alle betrokken partijen een uniforme gegevensregistratie doorvoeren, alweer naar Nederlands model..

Een screeningmethode moet worden uitgewerkt voor begeleiders, trainers, ... van jongeren, die in alle sectoren hanteerbaar en toepasbaar is. Eventueel moet een getuigschrift van goed zedelijk gedrag worden geëist.

Coaches en trainers vragen om een getuigschrift van goed zedelijk gedrag voor te leggen, kan een bijkomende preventieve maatregel zijn, maar zeker geen alleenstaande maatregel. Men kan zich afvragen of zo'n getuigschrift eisen, niet veeleer een administratieve maatregel en dus een schijnmaatregel is, die de kans op kindermisbruik niet afdoende verkleint. Verder rijst de vraag wie een getuigschrift dient voor te leggen: trainers en coaches, maar ook ander sportbetrokken personeel? De Vlaamse Sportraad adviseert om de klemtoon op andere maatregelen te leggen, vooraleer een getuigschrift van goed zedelijk gedrag te eisen.

Wetenschappelijk onderzoek

Wetenschappelijk verantwoorde informatie is nodig voor goed onderbouwde oplossingen. Bijvoorbeeld: hoe kunnen we signalen leren ontdekken? Wie is de *intimiderende* coach en welke situaties zijn beter te vermijden? Vanwaar het taboe rond mannelijke slachtoffers en vrouwelijke daders en wat eraan te doen? Zijn er risicogroepen en risicomomenten: topsport, internationale stages en wedstrijden, fase voor het bereiken van een topniveau, ...?

Alles begint met een inventarisering van het wetenschappelijk onderzoek. Een opdracht voor een kenniscentrum.

Kenniscentrum

Een kenniscentrum moet zorgen voor de bundeling van (specifieke) kennis en voor de uitbouw van expertise over ethiek in de sport. Het kenniscentrum treedt op als

adviesverstrekker in ethische kwesties en geeft ondersteuning aan sportfederaties en clubs en alle andere actoren. Het kenniscentrum capteert en registreert ethische probleemsituaties in de sport, en zorgt voor het aanbod en de realisatie van verschillende instrumenten, vorming en bijscholing. Kindermisbruik moet een centraal thema zijn van het kenniscentrum.

Opleiding

Leerkrachten en sporttrainers moeten zorgen voor een sociaal veilige omgeving voor jongeren. Dat moet als een rode draad door alle sportopleidingen lopen, in de vorming en de bijscholing van trainers, zowel in de opleidingen bachelors en masters Lichamelijke Opvoeding en Bewegingswetenschappen aan de universiteiten en de hogescholen, als in de opleidingen voor vrijwilligers van de VTS - Vlaamse Trainersschool.

TAKEN VAN DE SPORTSECTOR

*** Vertrouwenspersoon als kerntaak**

De sportsector heeft de verantwoordelijkheid om voor een veilige en gezonde sportomgeving te zorgen. Belangrijk: de actie binnen de sportwereld mag niet worden herleid tot nog eens een pak bijkomende administratie.

Vertrouwenspersoon

De aanstelling moet worden geactiveerd van een vertrouwenspersoon in de sportclub. Vereisten: diplomatisch, communicatief, ... De vertrouwenspersoon moet een opleiding krijgen: kennis verhogen, omgaan met dilemma's, subtiel gedrag leren herkennen, procedure wat te doen bij een klacht binnen de vereniging - melding, advies en actie: opstellen klachtenprotocol. Vertrouwenspersonen in een onderwijsomgeving van jongeren moeten ook aanspreekbaar zijn voor problemen in de sport.

Toelaatbaar en ontoelaatbaar gedrag

In het kader van de ethisch verantwoorde sportbeoefening moet een leidraad met *good practices* worden uitgewerkt, met aandacht voor preventie en communicatie. Child Focus verklaarde zich bereid om daaraan mee te werken. Andere verenigingen met expertise inzake kindermisbruik kunnen eveneens een bijdrage leveren om verfijnde en makkelijk hanteerbare gedragsregels voor begeleiders op te stellen. Momenteel is er immers een gebrek aan houvast. Trainers-bestuurders-begeleiders hebben behoefte aan duidelijkheid over toelaatbaar en ontoelaatbaar gedrag: wat kan en wat kan niet, hoe signalen leren detecteren, wanneer handelen, ... De EVS-thema's en -richtsnoeren bieden al een goed referentiekader. Betrokkenen moeten inzicht leren krijgen in het *grooming*-proces: de langzaam opgebouwde vertrouwensrelatie tussen dader en slachtoffer waardoor de grens van het ontoelaatbare soms makkelijker wordt verlegd.

Tuchtregelgeving (sportrechtspraak)

Vervolging, veroordeling en bestraffing zijn taken voor justitie. Maar sportactoren (clubs, federaties...) hebben ook een verantwoordelijkheid. In de sport kan zich ontoelaatbaar gedrag manifesteren dat niet strafrechtelijk kan worden vervolgd. In dat geval biedt het tuchtrecht een oplossing. Verenigingen moeten juridische knowhow opbouwen en eigen tuchtprocedures uitwerken die op elkaar worden afgestemd. Er moet naar een uniform sporttuchtsysteem worden toegewerkt. Slachtoffers kunnen ook te allen tijde via de burgerrechtbanken een schadevergoeding eisen. De verjaringstermijn moet zo lang mogelijk zijn. Immers, melding komt er vaak pas jaren na de feiten.

Communicatie

Een bewustmakingscampagne is een evidentie. Om de boodschap over te doen komen, zijn voorlichting en promotie noodzakelijk. Ouders moeten over de opdracht van begeleiders/trainers worden geïnformeerd. In Nederland zijn uitstekende brochures voorhanden, die met minieme aanpassingen ook in Vlaanderen kunnen worden verspreid. Veilig sporten moet het doel zijn (cf Nederland: www.inveiligehanden.nl).

Betrokkenheid jongeren

Stimulansen zijn nodig om jongeren te betrekken, inspraak te geven, bijvoorbeeld via een jongerencommissie, op alle niveaus van de sport. In sportclubs, vooral voor jongeren, mag geen zwijgplicht bestaan, maar moet een open cultuur heersen.

CONCLUSIE EN ADVIES

Kindermisbruik in de sport is een zeer diffuus proces en vraagt om een veelheid aan maatregelen, niet enkel curatief, maar vooral preventief en waar nodig repressief. Er is een duidelijke correlatie tussen kindermisbruik en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Het gaat bijna altijd om uitingen van machtsmisbruik. *Empowerment* van atleten, ouders, coaches, bestuur is nodig, in de eerste plaats door voorlichting.

Samengevat, adviseert de Vlaamse Sportraad de bevoegde beleidsmakers het volgende.

- Breng de betrokken sectoren bijeen voor een gecoördineerde aanpak.
- Activeer de aanstelling van een vertrouwenspersoon in de sportclub.
- Reorganiseer en rationaliseer bestaande meldpunten voor kindermisbruik, om uiteindelijk tot één meldpunt te komen, waar de nodige expertise aanwezig is.
- Voer uniforme gegevensregistratie door.
- Stel mensen en middelen voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar.
- Steun de installatie van een kenniscentrum en/of *resource*orgaan.
- Laat een leidraad met *good practices* uitwerken.
- Communiceer en informeer. Organiseer bewustmaking en voorlichting.
- Maak het EVS-decreet op alle sportfederaties, sportverenigingen, sportclubs en alle sporters van toepassing.
- Geef jongeren meer inspraak in sportclubs en sportfederaties.
- Introduceer nultolerantie voor elke vorm van grensoverschrijdend gedrag.
- Doe het NU - en bied jongeren zo het veilige sportklimaat dat hen toekomt.

De Vlaamse Sportraad vraagt beleidsmakers om onmiddellijk werk te maken van deze actiepunten.

De Vlaamse Sportraad wijst erop dat bijzonder leerrijke, pasklare informatie (communicatie, aanpak, *good practices*, ...) in Nederland beschikbaar is via NOC*NSF (www.inveiligehanden.nl).

Prof. Bart Vanreusel, *voorzitter van de Vlaamse Sportraad*
Line Dumoulin, *ondervoorzitter*
Lieven De Clercq, *secretaris*